

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Problematika volného času s přihlédnutím ke specifickým subkulturám mládeže

Vypracovala: Kateřina Braunová

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Fantyš

České Budějovice 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 2015

.....

Kateřina Braunová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Tomáši Fantyšovi za cenné rady, ochotu a trpělivost při odborném vedení této bakalářské práce. Všem účastníkům výzkumu pak děkuji za ochotu a za čas, který mi věnovali.

Anotace:

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou volného času v souvislosti s vybranými subkulturami mládeže. Teoretická část vymezuje základní pojmy, jako jsou kultura, subkultura, mládež a dále přibližuje oblasti, které s daným tématem souvisí. Představuje například problematiku volného času a vliv pedagogů, kteří se podílejí na podobě volnočasových aktivit a mohou svým přístupem působit na rozvoj jedince. Tato část dále popisuje teorie pojednávající o subkulturách mládeže a stručně charakterizuje vybrané subkultury mládeže. V neposlední řadě vymezuje pozitivní aspekty, či naopak rizika spojovaná se subkulturami mládeže.

V praktické části jsou pomocí kvalitativního výzkumu získána data z polostrukturovaných rozhovorů, která zprostředkovali jednotliví zástupci vybraných subkultur. Sebraná data jsou následně okomentována v interpretační části tohoto oddílu.

Klíčová slova: subkultury mládeže, volný čas, mládež, vrstevnické skupiny

Annotation:

Theme of thesis is problematics of spare time related with specific youth subcultures. Theoretical part specifies basic concepts such as culture, subculture or youth and also introduces areas which are related with the topic. For example problematics of free time and influence of teachers, who are creating spare time activities and can influence development of individual, are introduced. Next part describes theories of youth subcultures and briefly describes chosen subcultures. Last but not least positive aspects and risks connected with youth subcultures are described.

Practical part presents data from qualitative research from semistructured interviews which were provided by representatives of chosen subcultures. Collected data are afterwards commented in interpretative part of this section.

Key words: youth subcultures, spare time, youth, peer groups

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	9
1.1 Kultura	9
1.2 Subkultura	10
1.3 Mládež	11
1.4 Specifika mládeže	12
2 VOLNÝ ČAS A S NÍM SPOJENÁ TERMINOLOGIE.....	13
2.1 Problematika volného času	13
2.2 Pedagogický vliv na volný čas	15
2.3 Volný čas a životní styl	16
3 SUBKULTURY MLÁDEŽE	17
3.1 Typologie subkultur mládeže.....	18
3.2 Teorie subkultur mládeže	19
3.2.1 Chicagská škola	19
3.2.2 Birminghamská škola.....	20
3.2.3 Postsubkulturní teorie	21
3.3 Mediální obraz subkultur	23
3.4 Charakteristika vybraných subkultur	24
3.4.1 Punk	24
3.4.2 Skinheads	25
3.4.3 Gothic.....	25
3.4.4 Hip hop a graffiti.....	26
4 VLIV SUBKULTUR MLÁDEŽE NA VOLNÝ ČAS	27
4.1 Funkce subkultur mládeže.....	27

4.2	Pozitivní aspekty subkultur mládeže	28
4.3	Rizika spojovaná se subkulturami mládeže	29
PRAKTICKÁ ČÁST		31
5	CÍLE PRÁCE.....	31
6	METODA PRÁCE	31
7	VÝZKUMNÝ VZOREK	32
8	INTERPRETACE DAT.....	34
8.1	Kategorie: Pojetí subkultury očima respondentů.....	34
8.2	Kategorie: Subkultura a vnější znaky	36
8.3	Kategorie: Specifika mládeže	38
8.4	Kategorie: Pedagogický vliv na subkultury mládeže	40
8.5	Kategorie: Účelnost volnočasových aktivit.....	41
8.6	Kategorie: Orientace pedagogů v problematice subkultur	43
8.7	Kategorie: Vliv médií	44
ZÁVĚR.....		46
LITERATURA		48

Úvod

V dnešní době se s představiteli různých subkultur setkáváme v každodenním životě. Před rokem 1989 byly v českých poměrech většinou mládežnické subkultury společností tabuizovány a vnímány jako nepřítel ohrožující tehdejší ideologizované představy. Dnes jsou již některé subkultury brány jako součást naší kultury a můžeme s nimi kdykoli přijít do kontaktu. Zejména pro mládež je v tomto věku typické hledání vlastní identity a prostřednictvím vrstevnických skupin si mohou jednotlivci vybrat životní styl některé ze subkultur. Z toho důvodu je podstatné, aby do této problematiky pronikli především pedagogičtí pracovníci ze všech výchovně vzdělávacích institucí, kteří mají bezpochyby značný vliv na utváření osobnosti člověka.

Cílem této práce není detailně popsat jednotlivé subkultury, ale spíše nahlédnout do způsobu života zástupců vybraných subkultur se zaměřením na trávení volného času, kterým tito aktéři disponují. Pomocí výzkumu se pokusíme porozumět zvláštnostem životního přístupu vybraných respondentů, odkrýt specifika v trávení volného času a případně poskytnout návrh pro optimálnější podobu volnočasových aktivit, nabízených školou či podobnými institucemi.

V teoretické části této práce si vymezíme základní pojmy, které s daným tématem souvisejí a usnadní čtenáři zorientovat se v problematice. Dále si představíme téma volného času a s ním spojené terminologie. Zaměříme se na důležitost pedagogického vlivu ve volném čase či provázanost volnočasových aktivit s životním stylem. V následující kapitole si objasníme problematiku subkultur mládeže, kde popíšeme teoretické přístupy, které o tomto tématu pojednávají. Přiblížíme si otázku médií, která spoluutvářejí pohled společnosti na subkultury, a v neposlední řadě stručně charakterizujeme vybrané subkultury mládeže. Závěrečná kapitola teoretické části pak uvede pozitivní či naopak rizikové aspekty, které subkultury mládeže při trávení volného času přinášejí.

Navazující praktická část bude zaměřena na empirické šetření. Pomocí kvalitativního výzkumu budou zjištěna data z polostrukturovaných rozhovorů, která pro tuto práci poskytnou zástupci vybraných subkultur. Sebraná data budou následně vyhodnocována a okomentována v interpretační části této práce.

Smolík (2010) ve své knize *Subkultura mládeže* přináší přehled zahraničních teorií a dosavadních poznatků o vybraných subkulturálních uskupeních ve světě a v České republice. Jeho publikace, určená především pedagogům, psychologům, sociálním pracovníkům a dalším profesím pracujícím s mládeží, je základním uvedením do problematiky a popisem vybraných subkultur. Oproti tomu Kolářová (2011) v knize *Revolta stylem* neusiluje o faktografický popis historie jednotlivých subkultur v Česku, ale na základě sebraného empirického materiálu testuje platnost současných teorií a snaží se o zakotvenou analýzu hodnot, životního stylu a struktury vybraných hudebních subkultur mládeže. Další vlivnou knihou je renomované dílo poválečného studia subkultur autora Dicka Hebdige (1979, český překlad 2012) s názvem *Subculture: Meaning of Style (Subkultura stylem)*. Nalezneme zde fascinující popisy přelévání subkultur mezi kontinenty, se zdůrazněním vlivu černých hudebních subkultur na bílou britskou mládež vyznávající styly skinhead a punk.

V neposlední řadě tato práce vychází z klasického díla českých autorů, jež se zabývá problematiku volného času či teoretickými přístupy k adolescenci a vlivem vrstevnických skupin, které jsou právě pro toto období typické.

TEORETICKÁ ČÁST

Vymezení základních pojmů

Na začátku teoretické části této bakalářské práce je jistě podstatné vymezit základní pojmy, které s touto prací souvisejí a jsou důležité pro základní porozumění dané problematice subkultur mládeže.

Kultura

Definovat pojem kultura je velice složitý a komplikovaný úkol. Během vývoje lidské společnosti se tento termín postupně utvářel a dostával různé podoby, jeho podstatu se snažila zachytit celá řada věd, např. sociologie, sociální psychologie, kulturní antropologie, etnologie či etnografie.

Původní význam slova kultura nalzáme v zemědělství, kde tak byla označována péče o kulturní růst neboli kultivaci plodin. V období antického filozofického myšlení od tohoto významu vzešlo další pojetí kultury jako lidské vzdělanosti a s ním spojované aktivní pěstování ducha. Kultivovaná osoba byla tedy osobou kulturní. Klasické a konzervativní pojetí kultury představuje tento termín jako oblast „vysoké kultury“, tedy literatury, umění a vědy. S nástupem kulturní antropologie dostává pojetí kultury nový rozměr, který je prezentován jako svébytný způsob života společnosti se stejnými či podobnými způsoby chování, hodnotami, schopnostmi, dovednostmi, zvyky, obyčeji, vírou, jazykem atp. (Barker, 2006; Eagleton, 2001; Geist, 1992).

„Kulturu lze chápat jako referenční systém určitého sociálního útvaru (celku), představující komplexní souhrn zpravidla sociálně přijatých materiálních i imateriálních, minulých i současných výsledků lidské činnosti, přejímaných a předávaných dalším generacím příslušného útvaru anebo jiným sociálním útvarům.“ (Geist, 1992: 202)

Podle Jandourka (2001) představuje kultura souhrn životních forem, hodnotových představ a životních podmínek na časově a prostorově omezeném úseku, kdy právě pojem kultura naznačuje, že lidé nežijí pouze podle pravidel daných přírodními zákonitostmi.

V dnešním globalizovaném světě však nelze kulturu vnímat jako ohraničenou jednotku, jelikož dochází ke křížení a přejímání kulturních významů či praktik. Kultura

již není pevně zakořeněná v místě, nýbrž je „*konstelací dočasných soudržností nebo uzlem v sociálním prostoru, který vzniká jako výsledek vztahů a propojení lokálního s globálním.*“ (Barker, 2006: 97)

Subkultura

Jestliže význam slova kultura chápeme jako sumu specifických vzorců chování, pak pojem subkultura označuje dílčí skupinu, která se více či méně odlišuje od převládající, většinové a „oficiální“ kultury. Předpona „sub“ naznačuje právě její zmiňovanou odlišnost a svébytnost. I když většina sociologů používá termín subkultura, někteří autoři tento termín odmítají kvůli již zmiňované předponě „sub“, která podle Girtlera (2001) poukazuje na nízké společenské postavení dané kultury a místo toho používá termín okrajová kultura (Girtler in Smolík, 2010). Vladimír 518 a Veselý (2011) naproti tomu ve své knize uplatňují termín městské kmeny, podle anglického překladu sousloví urban tribes. Poslední dobou se také užívá pojem scéna. „*Tento termín v sobě zahrnuje soubor tvůrců, hudebníků a fanoušků, kteří kolektivně sdílejí svůj hudební vkus a kolektivně se odlišují od ostatních, například typem oblečení, užíváním drog, stylem, tancem a politikou. Scénu lze oproti subkultuře chápat volněji z hlediska volby identity a skupinových norem.*“ (Kolářová, 2011: 16)

Míra rozdílnosti subkultur od celé kultury, jejíž je součástí, je jednak pohyblivá, jednak se může minimálně odlišovat, nebo může být zcela v opozici proti celé kultuře. Z tohoto důvodu vznikají různé pohledy na vymezení termínu subkultura i na jeho vlastní členění, u kterého se autoři málokdy shodují.

Za subkulturu mohou být označováni příslušníci skupin, odlišující se od většiny např. sociálním postavením, povoláním, regionem, náboženstvím, národností, etnikem, v neposlední řadě i životním stylem a věkem, podstatným právě pro zkoumání subkultury mládeže. Původně byly subkultury chápány jako prostor pro deviantní kultury znovu si vymezující svou prostor, v 70. letech 20. století viděli autoři kulturních studií subkultury jako symbolické řešení strukturálních problémů třídy (Hebdige, 2012; Jandourek, 2001; Barker, 2006).

Barker (2006) uvádí, že subkulturu tvoří skupiny lidí, kteří sdílejí zvláštní hodnoty a normy, v nichž se rozcházejí s dominantní nebo mainstreamovou společností, a které nabízejí mapy významů, díky nimž je svět pro členy subkultury srozumitelný.

„Subkultura je často definována prostředím, v němž je tolerováno a provozováno něco, co je majoritou považováno za deviantní nebo co skutečně deviantní je, potom obvykle bývá ostatní společností odmítána, odsuzována, stavěna do podřadné pozice a může čelit i hostilním postojům.“ (Smolík, 2010).

Jednotlivé subkultury bývají také typické svou kreativitou a kulturní odezvou v podobě expresivních a symbolických operací, čímž vyjadřují své názory a společenské rozpory. Subkultury tedy lze navíc chápat jako sféry kreativní spotřeby, kdy členové vytvářejí smysluplné znaky a staví z nich konstrukce svých identit (Barker, 2006).

Z některých definic vyplývá, že většinová společnost se k problematice subkultur často staví negativně, vnímá je především jako deviantní či rizikové skupiny a bývá opředena předsudky. Zejména před rokem 1989 byly odlišné skupiny mládeže často stavěny do pozice kontrakultury, jelikož jejich postoje, názory či životní styl se neslučoval s ideologizovanými představami tehdejšího režimu. I když v dnešní době jsou subkultury nadále považovány za odlišné od většinové kultury, stávají se její součástí.

Mládež

Podle běžného chápání a definice v Pedagogickém slovníku jsou za mládež považováni mladí lidé ve věku od 15 do 25 let s tím, že přesné rozmezí nemůže být vždy jasně dáno kvůli rozdílnostem ve vývoji každého jedince. Na vymezení spodní hranice patnácti let se odborníci většinou shodují, s horní hranicí je to o něco komplikovanější, jelikož se v poslední době posouvá čím dál výš. Mladí roli dospělého stále více oddalují a prodlužují si tak životní fázi, kdy je jedinec součástí skupiny mládeže. Odsouvání dospělosti v dnešní době je následkem nárůstu vzdělávání a mnohdy i potřebou experimentovat se svým životním stylem. Zjednodušeně lze říci, že za počátek dospívání můžeme považovat dokončení základní školní docházky, koncem zase vstup do zaměstnání či založení vlastní rodiny (Kraus, 2006; Průcha a kol., 2009).

Jandourek (2001) definuje mládí jako fázi životního cyklu mezi dětstvím a dospělostí, při které dochází jednak k dokončování fyzických změn organismu

započatých v pubertě, jednak k přípravě na převzetí rolí dospělého. Mladý jedinec se odpoutává od primární rodiny a hledá nové hodnotové orientace, které mu pomohou s utvářením budoucího života.

Specifika mládeže

Zejména v adolescenci¹ je typický rapidní nárůst vztahů mezi vrstevníky, sdružování se stává klíčovým atributem. Právě v adolescenci nabývá socializace nového rozměru, jedinec má potřebu začlenit se do vztahů a mít pocit, že někam patří. I když členové rodiny jsou pro jedince pořád podstatní, vrstevnické vztahy se pro něj stávají prioritou. V tomto období dochází k vytváření a přijímání nových sociálních rolí. Jedinci se otvírají jiné možnosti, získává nové dovednosti a zkušenosti, zároveň se utvářejí jeho hodnoty a formuluje vlastní identita (Širůček, Širůčková, 2006; Macek, 1999).

Další charakteristikou pro adolescentní období je sebepoznávání, objevování vlastní jedinečnosti, hledání a plánování budoucnosti a zároveň intenzivní prožívání aktuálních situací „tady a teď“. K rozporuplným pocitům přivádí adolescenty hledání a strukturování vlastního životního prostoru, není přesně stanoveno, co se od dospívajících v tomto období očekává. „*Jestliže dítě či dospělý má celkem jasná kritéria pro to, jaké chování se od něho jako od člena společnosti a konkrétní skupiny očekává, adolescent je ztrácí. Často se tak dostává do tzv. marginální pozice, kdy něco již nemůže a něco ještě nesmí*“ (Macek, 1999: 32). Společnost klade na adolescenty zvláštní podmínky a požadavky především v podobě společenských norem, hodnot, rolí či pravidel a jejich nerespektování pak může být společností sankcionováno, nebo naopak adolescent všechny podmínky splní a je pozitivně přijat a považován za „plnohodnotného“.

Někdy bývá adolescent společností hůře přijat, právě kvůli snaze odlišit se od okolí, ať už jiným stylem oblékání, preferováním specifické hudby či vytvářením vlastních norem a hodnot. Právě proto bývá adolescence ze sociologického pohledu charakterizována jako specifická kultura mládeže. Dospívající se sdružují a vytvářejí

¹ Věkové období označované česky jako dospívání. V pedagogickém a sociologickém pojetí se jedinci v období adolescence též označují jako mládež (Průcha a kol., 2009).

skupiny, ve kterých se mohou plně realizovat, nebo jim alespoň poskytnou pocit zázemí a zároveň svobody (Macek, 1999).

V této práci, zaměřené na trávení volného času, je pojednáváno o specifických subkulturách mládeže, které však nelze vymezit konkrétní věkovou kategorií. Některé subkultury se s nástupem dospělosti rozpadají, jiné přetrvávají nebo se modifikují a dovedou přetrvávat i v dalších životních etapách.

Volný čas a s ním spojená terminologie

V následujícím textu si přiblížíme některá témata spojovaná s problematikou volného času. Po definování samotného pojmu volný čas a vymezení základních činitelů, kteří ovlivňují trávení volného času, se blíže zaměříme na vliv pedagogický, podstatný pro volný čas a výchovné působení na jedince. V poslední části se v rámci volného času zaměříme na utváření životního stylu, jelikož toto téma je důležité i ve spojení s problematikou subkultur mládeže.

Problematika volného času

„Volný čas je jedno z největších bohatství společnosti a jednotlivce, a proto se společnost nemůže chovat lhostejně k tomu, co její příslušníci ve svém volném čase dělají, utrácet čas zbytečně je přepych, který si žádná společnost nemůže dovolit.“ (Duffková et al. 2008: 150) Tento citát, který byl propůjčen na úvod představení problematiky volného času, může na někoho působit příliš naléhavě a agitačně, jelikož je zřejmé, že nelze dodržovat absolutní dozor nad trávením volného času každého jedince, nicméně tato práce je koncipována zejména pro potřeby pedagogů, kterým by toto téma nemělo být lhostejné.

Naplňování volného času mládeže vhodnými aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. Pokud volný čas nabízí jedinci pestrou nabídku vhodných aktivit, umožňuje tak jeho rozvoj, podporuje zájem a dává mu šanci být v něčem úspěšný. Tím se zmenšuje pravděpodobnost, že se bude podílet na sociálně patologických činnostech (Žumárová, 2006).

Volný čas je doba, která zbývá po absolvování pracovních a studijních činností a po uspokojení základních fyziologických potřeb. Jde tedy o čas, jenž je uskutečňován po splnění povinností a jedinec o něm sám svobodně a dobrovolně rozhoduje. Důraz je

také kladen na uvolnění, uspokojení a prožívání příjemných zážitků, přinášejících radost. Mezi hlavní funkce volného času patří odpočinek, regenerace, zábava nebo rozvoj osobnosti v oblasti zájmového vzdělávání či dobrovolné společensky prospěšné činnosti. Další významnou funkcí je socializace, kdy se jedinci sdružují, komunikují a vytvářejí tak vztahy v sociálních skupinách. Volný čas může být brán i jako určitá prevence, ať už z hlediska zdravotního či sociálně patologického. Utváří se tak ochrana jedince například před vlivem nežádoucích vrstevnických skupin, před nebezpečím drog, před brutalitou, vandalismem a tak podobně (Vážanský, 2001; Hofbauer, 2004; Pávková a kol., 2002).

Kvalitní trávení volného času má význam i z ekonomického či společenského hlediska. *„Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů.“* (Sak, 2000: 131)

Vliv na trávení volného času dětí a mládeže má v první řadě rodina, která zajišťuje výchovu, utváří základy hodnotové orientace, způsobu života, nebo také životního stylu. Rodinné působení však není vždy pozitivního charakteru a v mnoha případech rodina není schopna dobře plnit svoji výchovnou funkci, ztrácí zájem o dítě a přehled o jeho volnočasových aktivitách. V tomto případě mohou nedostatky v určité míře kompenzovat školská a mimoškolská zařízení prostřednictvím kvalifikovaných pedagogů či odborníků. V období školní docházky mohou pedagogové pomoci dětem a mládeži s odkrýváním jejich zájmů, dovedností, nadání a formovat tak vztah k volnočasovým aktivitám, následně k budoucí profesi (Pávková a kol., 2002).

Podstatnou součástí života mladých lidí je sdružování a vytváření vrstevnických skupin, které významným způsobem realizují jejich volný čas. Jde především o neformální sdružování mládeže k sobě blízkého věku, stejného zájmu, obvykle i podobného sociálního statusu. Utváření sociálních vztahů, příslušnost k určité skupině poskytuje jedinci zázemí, ochranu a pocit bezpečí. Vrstevnická skupina kompenzuje sociální a citovou deprivaci mladých a přispívá k jejich socializaci a k osvojování pozitivních hodnot. V opačném případě může skupina na jedince působit negativně svým antisociálním či delikventním chováním (Hofbauer, 2004).

Oproti dospělým je pro mládež typická schopnost zajímat se o široké spektrum zájmových aktivit. *„Základní zájmová orientace ve smyslu obsahovém, ale i ve smyslu*

aktivní životní pozice se tvoří v mládí. Životní způsob a volný čas jedince v dospělosti je modifikací danou vývojem a rolmi spojenými s určitou životní fází“ (Sak 2000: 133). Nejen proto je důležité kvalitní trávení volného času, ale i jeho ovlivňování. Tuto „moc“ mají v rukou nejen rodiče a přátelé, podstatný vliv je přisuzován samozřejmě i pedagogům, kteří mohou nasměrováním volného času dítěte najít pravý význam pro jeho celoživotní orientaci.

Pedagogický vliv na volný čas

Vzhledem k oslabování vlivu rodiny, jakožto hlavní tradiční socializační instituce, má na děti stále větší vliv škola, která by se měla snažit o posilování postojů a dovedností, jež jsou předpokladem prosociální, nekriminální dráhy (Matoušek, Kroftová, 2003).

Pedagog má ve svých kompetencích ovlivňování volnočasových aktivit a přivádění mládeže ke zdravému životnímu stylu prostřednictvím výchovy. Měl by jedince naučit rozumně využívat volný čas, formovat jeho zájmy a záliby, které mohou někdy doslova zachránit jedince v náročných situacích nebo při těžkých ztrátách. Dobrý pedagog pomáhá jedinci najít vlastní směr pro jeho životní dráhu.

Styl výchovy a způsob vzdělávání mají klíčový význam pro posilování či naopak utlumování vědomí vlastní účinnosti a „potřebnosti“ adolescentů. Důležité je také to, do jaké míry společnost samostatné aktivity mládeže oceňuje, podporuje a jestli pro ně vytváří podněcující prostředí (Macek, 1999).

Výchova může být účinná pouze tehdy, respektuje-li celkový vývoj jedince pod vlivem všech působících faktorů, tedy i spontánně působících. Pedagog by měl ke každému jedinci přistupovat citlivě a znát jeho životní situaci, než na něj začne působit (Pelikán, 1995: 65).

Je důležité, aby pedagogický pracovník měl přehled o aktuálních skupinách či subkulturách a dokázal se orientovat v jejich vlivech, aktivitách, specifickém smýšlení a trávení volného času. Pedagog by se měl snažit vyzdvihovat přednosti a pozitiva vážící se k subkultuře a korigovat či úplně eliminovat negativní vlivy asociálního charakteru nebo alespoň podle Krause (2014: 105) izolovat jejich působnost, aby nemohly ovlivňovat jednání dalších dětí a mládeže. „*V žádném případě by neměl život různých*

vrstevnických skupin zůstat stranou pozornosti vychovatelů, učitelů, sociálních pracovníků, ale i veřejnosti.“

Volný čas a životní styl

Na základě určité hodnotové orientace a životních forem či preferencí se utváří i životní styl, jehož odrazem je způsob využívání volného času. Životní styl jedince se projevuje v jeho chování a nakládání s materiálními i sociálními životními podmínkami, čímž si vytváří vlastní životní strategie. Vybíráním nebo naopak potlačováním některých aktivit si tedy jedinec vytváří vlastní volný čas v rámci svého životního stylu (Sak, 2000).

Problematika životního stylu byla a je stále předmětem úvah mnoha teoretiků, což poukazuje na složitost a rozmanitost přístupů z hlediska různých společenských oborů. Definici pojmu životní styl vnímá Jandourek (2001: 243) jako *„komplex psaných a nepsaných norem a identifikačních vzorů, souhrn životních podmínek, na které lidé berou ohled ve vzájemných vztazích a chování. Podoba životního stylu je ovlivněna životním cyklem, společenskými rolemi, tradicí.“* V závěru autor také nastiňuje, že výrazný životní styl leckdy může přecházet v subkulturu, což je patrné už ze samotné definice pojmu subkultura. Příslušníci odlišných kultur mají svůj osobitý způsob života a specifické uspořádané normy či hodnoty.

Do souvislosti se subkulturním životem bývá často dáván pojem alternativní životní styl, jenž Duffková (2008: 121) definuje jako dobrovolný styl založený na subjektivní volbě ovlivněné hodnotovými orientacemi jedince. Alternativní životní styly subkultur zpravidla projevují nesouhlas s většinovými společenskými hodnotami a vymezují se vůči obvyklému, společností oceňovanému konformnímu stylu.

Životní styl se projevuje jednak v průběhu životní dráhy lidí, jednak v jejich každodenním jednání. Konkrétně je naplněn běžnými, více či méně pravidelně se opakujícími činnostmi, jako je práce, uspokojování biologických potřeb, rodinný život, odpočinek a zábava, udržování sociálních kontaktů, pěstování různých zálib a podobně (Matějů, 2006).

Podle některých postmoderních autorů má každý nějaký životní styl, ba dokonce je nucen k tomu, aby jej měl. Giddens definuje životní styl jako víceméně integrovaný soubor praktik, které individuum realizuje ne proto, že jsou užitečné, ale hlavně proto, že dávají materiální podobu výpovědím o vlastní identitě (Giddens 1992 in Petrusek 2006).

Z psychologického pohledu životní styl vystupuje jako činitel udržování a obnovení vnitřní psychické rovnováhy, tedy v jednotě a stabilitě sebepojetí či sebecítění. Důležitá je i identifikace jedince se svým konkrétním životním smyslem, jelikož životní styl právě určitý životní smysl vyjadřuje (Nakonečný, 2006).

Subkultury mládeže

Jako jedinečnou subkulturu můžeme brát v potaz subkulturu mládeže, jelikož adolescence bývá často chápána jako relativně samostatné a specifické období života.

O problematiku kultury mládeže se po druhé světové válce začaly zajímat kulturní studie, které v této oblasti nastolily řadu důležitých problémů a témat. V západním světě byl v této době zaznamenáván nástup a rozšíření volnočasových aktivit mládeže, zejména z pohledu vzniku nových hudebních forem, módních stylů, tanců a jazyků (Barker, 2006).

Zejména v 2. polovině 20. století byla kultura mládeže brána jako opozice ke kultuře dospělého světa a byla vnímána jako problém spojovaný s kriminalitou, násilím a delikvencí. V jiných případech byli mladí reprezentováni jako hraví konzumenti módy či milovníci večírků. Od těchto populárních diskursů se odlišuje přístup kulturních studií, který se spíše zaobíral analytickým konceptem subkultury, kde si mládež pomocí svých specifických stylů snaží vydobýt vlastní prostor a oddělit se od rodičovské i třídně hegemonní kultury (Barker, 2006).

V současné demokratické společnosti je subkultura mládeže stále více tolerována a do opozice k dospělému světu se už tak často nestaví. Přílišná společenská tolerance nebo naopak striktní oddělení života mládeže od světa dospělých mohou mít negativní následky. Například vymezení specifického prostoru zcela se odlišujícího od života dospělých může u mládeže vyvolat pocity nepřijetí, omezenost vlivu na širší společnost a čekání na dospělou zodpovědnost. Všechny tyto aspekty pak mohou vést k orientaci na hédonistické užívání přítomnosti, ke ztrátě pocitu vlivu a k nudě. *„Nedostatečný prostor a málo příležitostí k smysluplnému začlenění do společnosti dospělých tak vede k náhradním cestám formování vlastní identity. I to je důvod, proč vznikají specifické*

odnože subkultury mládeže, které se vymezují především náhradními a nápadnými vnějšími znaky.“ (Macek, 1999)

Těmito znaky je myšlená celková úprava zevnějšku se specifickým stylem oblékání, které posiluje jednak unikátnost ve vztahu k běžné společnosti dospělých, a jednak pocit příslušnosti ke specifické komunitě. K dalším znakům patří i preferovaný styl hudby, jenž umožňuje adolescentům především společné sdílení. Typická prostředí jako jsou koncerty či diskotéky nabízejí mládeži prostor pro navázání kontaktů či vyjádření vlastních pocitů a postojů, přispívají k realizaci tvůrčích aktivit a napomáhají tak k seberealizaci, k nacházení vlastních hodnot či sociální prestiže. Jelikož hudba bývá spojována s určitými názory, postoji, s konkrétní životní filozofií a životním stylem, stává se tak prostředkem orientace mezi vrstevníky. Všechny tyto výrazové prostředky jako je oděv, účes, hudba či jazyk, resp. slang symbolizují vlastní subkulturu a fungují jako rychlé rozpoznávání mezi „ostatními“ (Macek, 1999).

Typologie subkultur mládeže

Pojem subkultura mládeže zahrnuje mnoho podkategorií, které lze typologizovat na základě nejrůznějších kritérií. Prvním uváděným kritériem je hledisko politické angažovanosti. Některé subkultury projevují zájem o politické dění a vytvářejí si vlastní politické postoje, hodnoty, ideologická přesvědčení atp. Příkladem jsou ultrapravicoví skinheads, jejichž příznivci tvoří různá občanská sdružení a angažují se v politických stranách. Jako apolitické můžeme označit např. příslušníky freetekna (Smolík, 2010).

Dalším kritériem je vztah k násilí. Mezi násilné subkultury lze zařadit fotbalové chuligány, kteří se netají páchaným násilím proti soupeřům. Na opačném pólu leží subkultura hippies, která hlásá mír a násilí striktně odmítá, charakteristické je pro ni však užívání drog, což může být dalším kritériem pro typologii subkultur mládeže. Žádné drogy, ani alkohol a tabák, tím se pro změnu vyznačují příznivci „hnutí“ straight edge.

Některé subkultury konstruují svou identitu zejména na základě sdílené hudby, jiné spojuje fotbalové nadšení či adrenalin spojený se sprejováním na veřejném prostranství. Každou ze subkultur lze zařadit pod určitou typologii, obvykle však nelze stanovit jednotnou charakteristiku kritérií, z kterých subkultury vycházejí.

Především současné přístupové tendence poukazují na rozměňování stylových linií jednotlivých subkultur v rámci postsubkulturní fáze. Kultury mládeže už nejsou čisté, pravé a vázané na místo. Mladí lidé si vybírají z různých stylů a jejich míšením a prolínáním se soudobou společností vznikají úplně nové subkultury „bez hranic“ (Barker, 2006).

Teorie subkultur mládeže

Jak bude patrné z následujícího textu, každá výzkumná škola si vybrala určité typické subkulturní skupiny, na kterých demonstrovala své teorie. Zatímco chicagská škola zviditelnila tuláky, vagabundy a lidi na okraji společnosti, birminghamské centrum kulturních studií si za příklady zvolilo příslušníky subkultur skinheads, punk a mods. Post-subkulturní teorie se odvíjejí především od fenoménu taneční kultury. Na historii samotných subkultur a jejich akademického zkoumání můžeme sledovat proměny samotného konceptu subkultura, jak s ním bylo zacházeno a v jakých kontextech a z jakých důvodů je stále považován za relevantní (Kolářová, 2011).

Chicagská škola

První sociologický směr zabývající se problematikou subkultur byla bezesporu chicagská škola, která se primárně věnovala studiu sociologie města. Od 20. let minulého století vznikají první výzkumy subkultur mládeže, které byly nahlíženy jako a priori deviantní. Pojem subkultura tehdy označoval skupiny městské podtřídy, pro které bylo typické směřování proti většinové společnosti, vytváření vlastních alternativních norem a pravidel, jež nebyly ostatními akceptovatelné. Jednalo se především o studium gangů velkoměsta a s ním spojované kriminality, prostituce, narkomanie, imigrace, nezaměstnanosti aj. (Ondrejko, 2001; Kolářová, 2011).

„Sociologové chicagské školy považovali prostředí velkoměsta za výzkumnou laboratoř, kde je možné bezprostředně pozorovat a analyzovat procesy a zákonitosti života moderní společnosti.“ (Smolík, 2010: 60).

Výzkumné koncepty vycházely především z terénního pozorování. Jedno z hlavních témat výzkumu chicagské školy se zaměřovalo zejména na analýzu gangů, které jsou i v současnosti aktuálním tématem. Podle Smolíka znamená fungování v gangu

pro mladistvé ze spodních sociálních vrstev náhradní řešení, jak uspokojit své společenské potřeby (Smolík 2010).

Alberta Cohen, významný představitel chicagské školy, zastává názor, že subkultury deviantního chování představují kolektivní reakci na problémy adaptace, vycházející ze sociální nerovnosti. Přesněji řečeno, jednatel je frustrován z nemožnosti dosažení společenského statusu, který je v dané kultuře příznivě hodnocen, a tuto skutečnost kompenzuje vytvářením skupin, uznávajících výrazně odlišná pravidla chování, vymykající se normativním systémům většinové společnosti. Ve svých úvahách Cohen pracuje s analýzou norem a hodnot střední třídy jako jsou například ambice, morálka, kultivovanost, racionalismus nebo respekt k majetku. Tyto hodnoty, považované za standard a platné pro celou společnost, však někteří jedinci z nižších tříd nejsou schopni dodržovat a sdružují se tak do delikventních skupin a gangů mezi svými vrstevníky. Subkultura je založena na společném sdílení vědění, víry, hodnotách, kódech, předsudcích, jež jsou tradiční pro sociální skupiny a představují tak protestní nebo obranné reakce proti dominantní kultuře. V důsledku nedosažení požadovaných cílů a odměn v konvenčních skupinách přechází jedinec do deviantních či delikventních skupin a subkultur, kde nachází uspokojování svých emočních, sociálních a statusových potřeb (Cohen, 1955 in Smolík, 2010; Ondrejko 2001).

Mezi následníky chicagské školy je možné zařadit zkoumání subkultury mládeže z 60. let 20. století v Polsku. Oproti studiu amerických gangů se tyto výzkumy zabývaly žáky a studenty středních i vysokých škol ve snaze zachytit zájmy, ideály a hodnoty tehdejší mládeže. V Dyoniziakově výzkumu je část věnována i pohledu dospělé polské společnosti na problematiku odlišnosti mládeže. Konkrétně byly zkoumány např. bezcitovost, morální citlivost, skepticismus, cynismus či pozérství (Dyoniziak, 1968).

Birminghamská škola

Na práci chicagské školy navazuje v 60. a 70. letech minulého století skupina birminghamských sociologů Centra pro současná kulturní studia (Centre for Contemporary Cultural Studies, CCCS). Nutno podotknout, že na tomto pracovišti sociální vědci vycházeli nejenom ze sociologie, ale i z politické ekonomie, literární vědy, mediálních teorií, antropologie, sociální psychologie, filosofie atp. Birminghamská škola

reaguje především na vznik nových subkultur, indikující třídní nepokoje v britské společnosti. V poválečné Británii se začíná utvářet „generační vědomí“ založené na odlišnosti kultury mladých od kultury jejich rodičů; mají jiný způsob zábavy, nové konzumní možnosti, nové prostory pro setkávání, jako jsou například kluby. S tímto souvisí především prodloužení volného času a zlepšení finančních podmínek mladých. Subkultura mládeže navazuje na příslušné sociální vrstvy, ale zároveň se snaží odlišit, přebírá různé prvky dominantní kultury, aby si je mohla samostatně přepracovat a dodat jim tak nový význam a kontext. Příkladně móda skinheads, vyznačující se příslušností k dělnické třídě, si své vnější prvky vybrala v podobě nošení vysokých dělnických bot, džín, kostkovaných košil, šlíp a v neposlední řadě podstatnou roli pro tuto subkulturu hraje symbol vyholených hlav (Smolík, 2010; Kolářová, 2011).

Nejcitovanějším autorem poválečné Británie, zabývajícím se problematikou subkultur mládeže, zůstane zřejmě Dick Hebdige, který interpretoval subkultury jako formy odporu, bojující proti vládnoucí ideologii především díky vytvářením vlastního stylu a alternativního životního postoje. Symbolické používání věcí mělo přispět k vnitřní soudržnosti a zároveň k odlišnosti vůči jiným skupinám. „...jako symbolické porušení společenského pořádku, které přitahuje a dále bude přitahovat pozornost, vyvolávat nesouhlasné reakce a fungovat jako základní nositel významu v subkultuře.“ (Hebdige, 2012: 46)

Birminghamská škola se tak zaměřovala především na styl, módu a image jednotlivých příznivců subkultur, všímala si i vztahu médií, vzdělávacího systému, třídních problémů a vztahů mezi jednotlivými subkulturami (Smolík, 2010).

Postsubkulturní teorie

Přibližně od 90. let minulého století pronikají ve výzkumu subkultur mládeže tzv. postsubkulturní teorie, které byly kritickou reakcí na zavádějící přístupy birminghamské školy. Mezi hlavní důvody byly a priori teoreticky koncipované výzkumy bez terénních pozorování a rozhovorů, zaměřené především na bílé muže dělnické třídy. Počátkem devadesátých let, ovlivněných přívalem masmédií a módních trendů, vznikala nová škála stylů, zejména pak klubová kultura či taneční kultura mladých, v které se ztrácí třídní hierarchie, rasy či pohlaví. Mezi tyto kultury můžeme řadit hudební proudy, jako jsou:

acid house, jungle, techno apod. Jednotlivé styly se začaly navzájem prolínat a mísit; definovat tedy určité druhy subkultur bylo takřka nemožné (Smolík 2010).

Postsubkulturní přístup nevnímá subkultury mládeže jako vazbu na rozdíly v sociálních třídách, nýbrž jako nestabilní dynamické fenomény, které lze jen obtížně zachytit a „zaškatalkovat“. Nehovoříme tedy už o tradičních subkulturách, ale spíše o jednotlivých scénách, životních stylech mladých či kmenech. Současná společnost je v procesu individualizace a diverzifikace, kulturní vzorce a způsoby života mládeže nemusí vždy souviset s dosaženým stupněm vzdělání nebo s příslušností k určité sociální vrstvě. Významnější se stávají individuální volby a rozhodnutí mládeže pro specifické hodnotové orientace a životní styl, který není podmíněný sociální příslušností (Ondrejko, 2001).

S přílivem nových stylů a jejich vzájemným míšením ztrácí definice subkultury svoji stálost, někteří jedinci se stávají součástí více subkultur najednou, tím pádem můžeme pozorovat jakousi prostupnost mezi jednotlivými subkulturami. Smolík (2010) poukazuje na dříve tak specifické prvky subkultur, které se nyní stávají součástí kultury odívání v masovém měřítku při nadnárodních oděvních společnostech. Velký důraz se tedy klade na image, módní trendy a životní styl, které jsou výrazně ovlivněné masmédií a trhem. Především oděvní a hudební průmysl rychle reaguje na nově vznikající styly oblékání a oblibu hudebních hvězd. Nastává tedy situace, kdy se subkulturní symboly stávají zbožím, dostupné široké veřejnosti. Z toho vyplývá, že specifické prvky, které jsou pro vnější podobu příslušníků subkultur typické, se v mnohých případech rozměňují a stávají se tak mainstreamovou záležitostí.

Významným postsubkulturním autorem a zároveň kritikem teorií birmninghamské školy je David Muggleton, podhalující nové systémy subkultur. Postmoderní přístup k subkulturám se již neváže na striktně skupinovou identitu s rigidním dodržováním hranic, kde převažuje politické vyjádření odporu s důrazem na přesvědčení a ztotožnění se s vymezenými hodnotami. Naopak, identita je spíše fragmentována prostupností subkulturních hranic. Více než o hodnoty jde spíše o fascinaci stylem a image, která je vnímána apoliticky (Muggleton, 2000 in Smolík, 2010).

Politická angažovanost subkultur byla možná v devadesátých letech umírněnější, ale podle současných kritiků postsubkulturních teorií se stala zcela opomíjenou.

Političnost uskupení mládeže byla značně podceněna, ale můžeme pozorovat, jak jsou subkultury propojovány s politickým hnutím, například zaměřeným proti rostoucím nerovnostem, lidským a zvířecím právům, ekologické udržitelnosti apod. (Kolářová, 2011).

Mediální obraz subkultur

Ačkoli je zřejmé, že subkultury jsou součástí sociální reality, setkáváme se v mnohých případech s neporozuměním, nebo dokonce k odsuzováním některých minoritních skupin. Mnohdy zkreslené a stereotypní znalosti o subkulturách zapříčiňují zejména masmédiá, která události spojované s jednotlivými subkulturami často bagatelizují, demonizují, čímž přispívají ke vzniku tzv. morální paniky. Subkultury jsou vnímány a priori jako deviantní, a tím se stávají hrozbou pro společnost, která je vůči této problematice z většiny povrchní. Heřmanský a Novotná (2011: 102) uvádějí některé příklady zobecnění a zveličování subkultur mládeže majoritní společností; patří sem: *„Punkeři zobrazováni jako opilci, narkomani a anarchisté nebezpeční pro demokratický režim, stejně jako skinheadi, ukazováni jako rasisté, neonacisté a neofašisté..., o metalistech se psalo jako o satanistech oddávajících se sexuálním orgiím.“*

Velký zájem o tuto problematiku vzrostl u masmédií také na počátku 21. století v souvislosti s technaři a freetekno festivalem CzechTek, který byl vnímán především jako ničení přírody a majetku občanů. Kvůli informování médií a následně odpůrcům této akce se o technoparty začal zajímat ministr vnitra a akce byla zrušena. Média se tak jednoznačně podílejí na utváření veřejného mínění, ale i na politice proti subkulturám mládeže. Samozřejmě, výše zmíněné deviantní chování se u subkultur mládeže vyskytuje, není však možné obecně konstatovat, že je to pokaždé pravidlem. Těžko vymezit, co je pro společnost projev všedního života a co už je považováno za hranici nepřijatelnosti. Jisté je, že o některých jevech minoritních skupin jsou podávány nepřesně informace, které jsou často systematicky zkreslovány a mýtizovány (Hebdige, 2012; Smolík 2010).

Z druhé strany mají masmédiá vliv na utváření jednotlivých proudů, stylů ale i subkultur mládeže. S tím je spojená i globalizace, která umožňuje rychlé šíření subkultur mezi jednotlivými státy. V dnešní době napomáhá ke komunikaci a k udržení

vazeb mezi skupinami internet, kde se pomocí diskusních fór a blogů mládež informuje o aktuálním dění a vytváří tak virtuální subkulturní komunity. Dříve hrály významnou roli podomácku vyráběné časopisy tzv. fanziny neboli ziny, které popisovaly dění v jednotlivých subkulturách (Heřmanský, Novotná, 2011).

Charakteristika vybraných subkultur

Cílem této kapitoly je velice stručné seznámení se s vybranými subkulturami, s jejichž jednotlivými zástupci je v praktické části této bakalářské práce uskutečněn rozhovor. Vzhledem k rozsahu této práce se jedná o značně zjednodušené popisování jednotlivých subkultur. Nástin vždy vypovídá o době a místě vzniku dané subkultury a snaží se popsat její specifický charakter, což je velice problematické. Příkladně vliv módního trhu, který přejímá některé typické prvky určité subkultury a nabízí je mainstreamové společnosti, zkresluje pohled na podobu subkultur a dává prostor pozérům, kteří dané prvky užívají pouze jako módní trend.

Punk

Dalo by se říci, že za nejstarší a nejvýraznější subkulturu mládeže lze v českém kontextu považovat punk, který se na našem území začal vyvíjet přibližně od konce 70. let minulého století. Ačkoliv kořeny punku je možné vysledovat v zemích USA („první skutečná punková kapela“ Ramones), konečná formace a následné zakotvení této subkultury se odehrály ve Velké Británii, především s objevením se kapel, jako byly Sex Pistols. Zrodila se hudební subkultura, která svými nihilistickými texty a jednoduchou agresivní hudbou revoltovala proti společenským konvencím mainstreamové společnosti a vyjadřovala tak svůj protest proti komerci, konzumu, rasismu, válečným konfliktům a týrání zvířat; v československých podmínkách šlo především o vyjádření nesouhlasu s totalitním režimem (Pixová, 2011).

Svou vizáží a životním stylem se punkáči snaží ostatní společnost šokovat. Rozervané svršky, divoké účesy, v uších spínací špendlíky, vyráběné nášivky, kožený krivák² či chaotický tanec pogo utvářejí postavu punkera. Charakteristickým heslem pro

² Původem motorkářská bunda, oblíbená mezi punkery.

punk je „No future!“, typické je i praktikování strategie D.I.Y.³, v podobě „zdobení“ a přetváření svých oděvů, čímž punkeři vyjadřují protest proti konzumnímu způsobu života. Co se týče politického postoje, řadí se většina příslušníků této subkultury k anarcho-levicové orientaci. Nutno podotknout, že ačkoliv se jedinci z punkové subkultury občas potýkají s konflikty a holdují alkoholu, nelze punk jako takový považovat za násilnický (Smolík, 2010).

Skinheads

Především kvůli vlivu masmédií bývá subkultura skinheads často zkreslována, společností odsuzována a to zejména díky národně socialistickému (rasistickému) směru skinheads, který je považován za extremistický, přičemž podle Stejskalové (2011) v České republice převažují směry apolitických skinheads a ve značné míře i zástupci antirasistických směrů skinheads, kteří samy sebe považují za jediné opravdové tradiční skinheady. (Stejskalová, 2011).

Subkultura skinheads se ke konci šedesátých let 20. století začala formovat ve Velké Británii především z řad dělnické třídy, proto je pro ni typický uniformní oblek ve složení vysoké boty, džíny a šle, kostkovaná košile a samozřejmě, jak už název subkultury napovídá, vyholená hlava. Později se pro skinheads staly typické letecké bundy bez límce, tzv. bombers. Skinheads se hojně sdružují ať už v hospodách nebo na koncertech tvrdé rockové hudby, kde ovšem dochází i k násilným potyčkám; skinheadi tak většinou hájí svůj „kmen“ proti názorově odlišným skupinám (Stejskalová, 2011; Hebdige, 2012; Mareš, 2003).

Gothic

Počátky subkultury gothic jsou spjaty s britským punkem, od kterého se v osmdesátých letech gothická scéna oddělila. Často se uvádí, že termín gothic odkazuje na kořeny gotického romantismu 18. století, které se zabývalo záhadami, smrtí, okultismem, provokacemi a podobnými tématy. Smolík (2010) popisuje, že pro tuto subkulturu je typické obdivování temnoty a tajemna. Temnota se objevuje v básních, písních

³ Zkratka názvu Do it yourself, v češtině doslova „Udělej si sám“.

a myšlenkách. V oblékání a líčení zástupci této subkultury přijímají za své hororovou image. Hojně užívanou a oblíbenou barvou je pro gothiky černá, která představuje již zmiňovanou temnotu.

Ačkoliv gothické skupiny vycházejí z punkrokových kořenů, samotný gothic rock si našel na scéně vlastní styl, který bývá ovlivněn někdy metalem jindy zase elektronickou hudbou. Tímto způsobem vznikají různé odnože gothických hudebních stylů a je na každém, s čím se ztotožní. Texty gothiků bývají vyjádřením pocitů zoufalství, zmaru, vzteku, konfliktu či protestu. V mnoha případech jde o texty depresivního rázu, které jsou často inspirovány gothickou literaturou. K zástupcům subkultury gothic bývá nezdávka přiřazován kult satanismu, sebepoškozování či masochismus, jistě se najde mnoho takových případů, řada gothiků však tento pohled odsuzuje (Scharf, 2012; Smolík 2010).

Hip hop a graffiti

Tato subkultura vznikala na přelomu šedesátých a sedmdesátých let minulého století a má svůj počátek v New Yorku. „*Hip hop se zrodil v polovině sedmdesátých let na sídlištích jižního Bronxu zkřížením černé taneční horečky disco, technických inovací jamajského dubu a revoluční energie funku.*“ (Veselý, 2010: 69). Součástí hip hopu jsou různé umělecké formy jako hudba v podobě djingu, beatboxu či rapu, dále různé taneční styly, z nichž netypičtější je breakdance a v neposlední řadě se jako součást této subkultury uvádí graffiti. I když tyto formy mohou být v některých případech brány samostatně, v rámci hip hopu jako životního stylu jsou propojeny a navzájem spolupracují. Hudebně hip hop není jednotným hudebním žánrem, ale je to spíše směs nejrůznějších přístupů a stylů (Smolík, 2010).

Jako charakteristické oblečení pro hip hop uvádí Smolík (2010) volné sportovní oblečení, sportovní obuv, kšiltovku, zlaté řetězy, tmavé brýle atp. I když to nemusí být pravidlem, subkultura hip hop je propojená i se skateboardingem či snowboardingem.

Graffiti se začalo rozvíjet společně s hip hopen v sedmdesátých letech, jak už bylo zmíněno v předchozí části. Jedná se o sprejování specifických výtvorů ve veřejném prostoru, často spojované s vandalismem a ničením cizího majetku, z jiného pohledu jsou graffiti produkty vnímány jako umělecká díla, která reagují na problémy současné doby.

V České republice se graffiti začíná rozšiřovat až po pádu komunistického režimu. Writeři, jak se mezi sebou tito aktéři nazývají, se sdružují kolem českých i zahraničních graffiti časopisů a internetových stránek, kde sdílejí své postřehy, názory a prezentují své výtvořky (Smolík, 2010).

Vliv subkultur mládeže na volný čas

Je jisté, že i příslušníci subkultur tráví svůj volný čas specifickým způsobem. V této kapitole se zaměříme na to, proč se vlastně subkultury sdružují a jak skupina může ovlivnit jedince ve volném čase. Být součástí nějaké „party“ jistě jedinci přináší mnoho pozitiv, na druhou stranu se zde najdou i nepříznivé momenty. Rizika, která bývají spojována s problematikou subkultur, budou nastíněna v poslední části tohoto oddílu.

Funkce subkultur mládeže

Co přináší subkultura mládeži a jaké funkce vyplňuje, tím se zabývají teoretici už od samého počátku zkoumání subkultur. Názory na toto téma se v průběhu let značně liší. Cohen v 50. letech minulého století vnímal funkci subkultur jako kompenzaci mladistvých z dělnické třídy, kteří se nedokážou vyrovnat se svými podprůměrnými výsledky jak ve škole, tak i v osobním životě. Mládež z nižších vrstev nebyla schopna dosahovat stejných hodnot a cílů střední vrstvy, jež byly považovány společností za jakýsi standard, a tím pádem nacházeli zázemí ve skupinách stejného sociálního statusu, kde platily jiné normy a hodnoty, které však byly ostatní většinou společností považovány za nepřijatelné až deviantní, či dokonce delikventní (Cohen, 1955 in Hebdige, 2012).

Podle jiných teorií se subkultura mládeže vyčleňuje vůči kultuře dospělých, respektive rodičů, jejichž pohled na svět se víc a víc odlišuje od názorů mladých. Tento jev se začíná objevovat v poválečném období, kdy se prostor mezi mládeží a jejich rodiči začíná více prohlubovat. Jedinci tak vyhledávají vrstevnické skupiny, kde se mohou realizovat a sdílet stejné hodnoty a styl (Ondrejko, 2001).

Převážně v postmoderních teoriích, kdy subkultury mládeže dostávají jiný rozměr v souvislosti s rozvojem masmédií a se vznikem nových stylů a proudů, přikládají teoretici

subkulturám funkci hledání stylových identit. Pro jedince je podstatný životní styl a image, kterými revoltuje proti mainstreamové společnosti. Revolta stylem, tak chápe subkultury mládeže příkladně Muggleton. Forma již začíná převládat nad obsahem (Muggleton, 2000 in Smolík, 2010).

Jisté je, že v prostředí vrstevnických skupin probíhá základní proces socializace, především díky vštěpování různých životních cílů, zásad, norem, pravidel jednání a vzorů chování. Skupina také nabízí jedinci společné zážitky, možnost sebeuplatnění a pocit nezávislosti na dospělých.

Pozitivní aspekty subkultur mládeže

Jisté je, že v prostředí vrstevnických skupin probíhá základní proces socializace, především díky vštěpování různých životních cílů, zásad, norem, pravidel jednání a vzorů chování. Skupina nabízí jedinci společné zážitky, možnost sebeuplatnění a pocit nezávislosti na dospělých. Značný vliv mají skupiny na rozvoj osobnosti jako takové, kdy se jedinec identifikuje s kolektivními hodnotami a normami. Skupina také kompenzuje psychické zátěže uspokojováním psychických potřeb například relaxací, zábavou, uvolněním (Kraus, 2014).

Již v předchozím textu můžeme pozorovat, jak skupina, resp. subkultura poskytuje jednotlivci zázemí, ochranu, prostor pro vyjádření vlastních postojů a názorů pro rozvoj tvůrčích dovedností apod. Jedním z důležitých prvků, které mohou subkultury jedinci poskytnout, je sociální opora a to zejména, když tuto „službu“ není schopná jedinci nabídnout jeho vlastní rodina či blízcí přátelé. Sociální opora zahrnuje materiální a emoční zdroje, jimiž napomáhá jedinci především se zvládnutím zátěží nebo vyrovnávání se s nelehkými životními událostmi. Skupina dokáže jedinci poradit s osobními problémy, poskytuje mu zpětnou vazbu, praktickou či hmotnou materiální pomoc a především je emocionální podporou, prostřednictvím předávané lásky, víry a empatie. *„Nejsnáze tedy můžeme prožívanou sociální oporu definovat jako pocit dostupnosti druhých, pocit, že na druhé je možno se spolehnout v řešení svých obtíží.“* (Širůček, Širůčková, 2006: 49)

Subkultury mohou také jedince přimět k určité kreativitě a vytváření kulturního prostředí. Zejména příslušníci hudebních subkultur bývají často muzikálně nadaní

a někteří se i aktivně podílejí na hudební produkci. Subkultury mají své zástupce i v tvorbě literárních textů či výtvarných děl. Kreativita se dá vysledovat leckdy i v originálním přístupu k životnímu stylu, jehož součástí může být vytváření osobitých oděvů a nápaditá úprava celkového zevnějšku. V každé subkultuře se vyskytují různé formy kreativity, čímž jednotliví příslušníci dokazují svou osobitost a odlišnost od mainstreamové kultury.

V krátkém shrnutí poskytují subkultury mládeže specifické útočiště nesocializovaným jedincům, kteří v něm nacházejí porozumění, sdílejí stejné zájmy, postoje a styly. Subkultura umožňuje jedinci vyzkoušet si jiné sociální role a vzorce chování. V současnosti můžeme také tvrdit, že subkultury svou existencí vyjadřují míru demokracie a svobody ve společnosti (Smolík, 2010).

Rizika spojená se subkulturami mládeže

Jak je z předchozích textů zřejmé, jedinec ve skupině získává pocit sounáležitosti, bezpečí, má svou vlastní sociální roli, která je ostatními ve skupině uznávaná a tím uspokojuje své sociální potřeby. Na druhé straně představuje působení subkultury na jedince i jistá rizika, která na něj mají negativní vliv. Odlišnosti v oblasti norem, kdy subkultura uznává jiná pravidla a jiné hodnoty než konformní většina, lze z hlediska společnosti označit za deviantní. Mezi sociálně deviantní chování⁴, které bývá často spojováno s problematikou subkultur, patří mimo jiné nejvýznamněji alkoholismus, narkomanie, vandalismus, agresivita, promiskuitní sexuální chování, sebepoškozování či politická ortodoxie, kam se zařazuje rasismus a politický extremismus. Subkultury, které svým jednáním a chováním někdy i překračují hranici zákonů, tak protestují nebo představují obranou reakcí proti dominantní kultuře (Kraus, 2014; Matoušek, Kroftová, 2003; Smolík, 2010).

Hrčka (2001) uvádí, že členové deviantních subkultur učí jedince deviantním normám, hodnotám, postojům a představují tak pro něj deviantní vzorce chování, které fungují jako modely a referenční objekty a poskytují mu za takové chování odměny.

⁴ Jakékoliv chování, porušující společenské normy (Hrčka, 2001: 11)

Zároveň mu deviantní subkultura poskytuje potřebné prostředky, zajišťuje organizaci a koordinaci deviantních aktivit, dělbu práce a rolí mezi jednotlivými členy a ochranu před ostatními. Subkultury tak zaštiťují svým členům emoční, materiální a sociální podporu.

PRAKTICKÁ ČÁST

Empirická část této práce zachycuje detailnější pohled na životní styl jednotlivých zástupců vybraných subkultur a snaží se popsat specifika trávení jejich volného času. Cíle této práce vycházejí z předchozí teoretické části, která popisuje danou problematiku a definuje základní pojmy. Pro metodu této práce je zvolen kvalitativní výzkum, realizovaný pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Ze zjištěných informací je koncipována interpretace dat, rozkrývající odpovědi na cíle výzkumu.

Cíle práce

Hlavním cílem této práce je získat detailnější informace o životě zástupců vybraných subkultur se zaměřením na trávení volného času. Podstatné je tedy prozkoumat, jak sounáležitost k určité subkultuře ovlivňuje trávení volného času a jaká specifika se v souvislosti s volným časem u příslušníků vybraných subkultur objevují. Dalším z dílčích cílů je zjistit, zda tito příslušníci vyhledávají volnočasové aktivity nabízené školou či podobnými organizacemi a do jaké míry jsou pro ně atraktivní, popřípadě ukázat možná řešení, která by atraktivitu volnočasových činností zvýšila. V neposlední řadě si tato práce klade za cíl porozumět zvláštnostem daných subkultur a oprostit čtenáře od předsudků, vztahujících se k dané problematice.

Metoda práce

Zvolenou metodou je kvalitativní šetření, poněvadž výzkum této práce se zaměřuje na specifické skupiny a bylo by náročné získat dostatečné množství respondentů pro realizaci kvantitativního výzkumu. Mimo jiné si tato práce klade za cíl rozpoznat určitá specifika daných subkultur, pochopit souvislosti v návaznosti na problematiku volného času a z toho důvodu je použití kvalitativní metody optimálnější. Jak definuje Švaříček (2007: 17), „*záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozbít a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“

Pro sběr dat tohoto kvalitativního šetření byla vybrána metoda polostrukturovaného rozhovoru k získání detailních a komplexních informací o studovaném jevu. Tento typ rozhovoru, který vychází z rozhovoru hloubkového, poskytuje díky otevřeným otázkám více prostoru při jeho samotné realizaci, jelikož umožňuje odkrýt i takové informace, které by v rozhovoru strukturovaném mohly zůstat skryty. „*Pomocí otevřených otázek může badatel porozumět pohledu jiných lidí, aniž by jejich pohled omezoval pomocí výběru položek v dotazníku.*“ (Švaříček, 2007: 159) Otázky pro vedení rozhovorů nebyly přesně stanoveny, nicméně průběh rozhovorů vycházel z předem připraveného seznamu témat, se kterým byli respondenti seznámeni.

Výpovědi zástupců vybraných subkultur byly nahrány na diktafon a následně přepsány pro snazší práci se shromážděnými daty. Tento text dále prošel redukcí, aby byla usnadněna orientace v navazující interpretační části. Kvalitativní interpretace dat v této práci hledá sémantické vztahy mezi studovanými jevy a snaží se tato data spojovat a kategorizovat do logických celků. Výpovědi respondentů jsou porovnávány s výklady teoretické části této práce a přibližují problematiku zkoumaných témat, která vymezují jednotlivé kategorie interpretace dat.

Výzkumný vzorek

Před samotnou interpretací rozhovorů, které byly s respondenty pořizeny, nahlédneme mezi jednotlivé zástupce vybraných subkultur, kteří se pokusí ve zkratce shrnout vlastní pojetí příslušné subkultury.

Prvním prezentovaným je 24 letý knuP, který se cítí být součástí punkové subkultury. Na své osobité přezdívce si zakládá a při rozhovoru bylo jeho přáním, aby se ojedinělé uspořádání velikosti písmen v jeho „jméně“ zachovalo. „*Punk je pro mě všechno a nic.*“ vypodobňuje knuP vlastní pojetí této subkultury a dodává: „*Dělám si, co chci a je to hlavně o muzice a o chlastání. Hlavní je, že se baviš tím, co děláš. Nic neřešíš, vůbec! Prostě jen chaos, chlast a muzika!*“ Ačkoli knuPův životní styl se zdá být nadmíru volnomyšlenkářský, sám bere v potaz, že se musí něčím uživit, proto pracuje jako lesní dělník a je s tímto zaměstnáním spokojený. Momentálně hraje v jedné irish-punkové kapele a jeho volný čas se neustále točí kolem hudby a navštěvování hospod:

„Bud' jsem na zkoušce a děláme muziku, nebo jsme někde na koncertě a děláme muziku pro lidi, a nebo sedím v hospodě a chlastám.“ S tím souvisí i fakt, že knuP je velice kamarádský a nekonfliktní člověk, který se přátelí s lidmi různých subkultur i mimo ně.

Dalším respondentem je skinhead Ondřej, kterému je 26 let a pracuje jako pekař. Mít poctivé zaměstnání je pro Ondřeje podstatnou podmínkou pro skinheadskou subkulturu: *„Říkáme si dělnická třída, takže ta práce je tam hodně důležitá a je důležitý, aby si člověk poctivě vydělal na ty věci, který potřebuje.“* Ondřej nemá v oblibě škatulkování, které se týká rozřazování skinů do různých odnoží, nicméně sebe by zařadil mezi tzv. „traditional skinheads“, kteří se ohlíží do starých dob ke svým kořenům, kde rasismus nemá své místo. *„Náckové pro mě nejsou skini,“* vysvětluje Ondřej. Dále popisuje základní myšlenky své subkultury: *„To základní je bejt hrdej, k tomu patří čest a bejt dobrej poctivej člověk. Je to taky hodně o přátelství a o tom, aby tam ty lidi fungovali spolu a samozřejmě je to o muzice. Pro mě bejt skinheadem znamená mít nějakou svoji cestu, podle svejch vlastních názorů a dělat to, co k tomu patří, což je třeba ta muzika.“* Hudbu považuje Ondřej v této subkultuře za nejdůležitější a sám ve svém volném čase hraje ve dvou kapelách, pořádá koncerty, sbírá gramofonové desky skinheadských kapel. Mimo to rád chodí na čundry a do přírody.

Za gothic subkulturu byl uskutečněn rozhovor s 22 letou Hankou. Momentálně pracuje, ale v letošním roce se hlásí ke studiu na vysoké škole. První slova patří k popisu gothic subkultury: *„Je to duchovno, tajemno, hledání krásy v ošklivosti, je to v podstatě i o stylu oblékání, o hudbě. Kdybych měla popsat vlastnosti těch lidí, tak jsou to většinou uzavřenější lidi, citliví, vnímaví vůči okolí. Pro mě je důležité to, že je to osobitý, není to stejný jako ostatní. Být sám sebou!“* Ve svém volném čase Hanka ráda píše příběhy a básně, dále kreslí, vyrábí, hraje ve studentském divadle a především zpívá s kapelou, která tvoří velkou část jejího volného času.

Sharce je 23 let a je studentkou vysoké školy. Sama sebe zařazuje do hip hopové subkultury, která se stala jejím životním stylem. *„Love, peace, unity and having fun⁵,“*

⁵ Z anglického překladu: „Láska, mír, jednota a zábava“.

těmito slovy bych vystihla hip hopovou subkulturu, jsou to slova jednoho MC⁶, který o tom zpívá, a já se s tím ztotožňuju. Součástí hip hopové subkultury je hudba, rap, graffiti, tanec, způsob oblékání, styl mluvení i určité chování se k ostatním lidem,“ vysvětluje Sharka a dále rozvádí podstatu hip hopové filosofie: *„Je tam ta myšlenka, že každé jsme jiné a to by sme měli tolerovat. Je dobrý znát a přijímat názory od ostatních a umět s tím nějak pracovat. Třeba něco, co já vím nebo umím, tak to sdílím dál a zase jiný věci přejímám od ostatních. A takhle to používám dennodenně ve svém životě.“* Hlavní část Sharčina volného času vyplňuje tanec, který i vyučuje.

Posledním respondentem je 33 letý zástupce graffiti subkultury, který se prezentuje jako 8ROX. Jeho výtvarné nadání mu umožňuje žít se malováním i jinými výtvarnými technikami. I pro 8ROX je graffiti součástí životního stylu: *„Já to vnímám jako formu tvorby, sebevyjádření. Dávám do toho něco ze sebe, pořád na tom stavím a nějakým způsobem to rozvíjím.“* 8ROX do svého životního stylu zařazuje hip hopovou kulturu celkově, mimo graffiti ho baví i breakdance, DJing nebo freestylový rap. Ve volném čase se zajímá o staré kultury a celkové fungování světa, všechna tato témata ho pak inspirují v jeho tvorbě.

Interpretace dat

V této části budou sebraná data od respondentů rozpracována do jednotlivých kategorií podle daného tématu. Výpovědi zástupců vybraných subkultur budou okomentovány a porovnány s poznatky teoretické části.

Kategorie: Pojetí subkultury očima respondentů

Všichni respondenti se shodují v tom, že podstatou jejich subkultury je odlišit se od většinové společnosti, a tím potvrzují teorii Barkera (2006), uvádějící, že subkulturu tvoří skupiny lidí, kteří sdílejí zvláštní hodnoty a normy, v nichž se rozcházejí s dominantní nebo mainstreamovou společností, a které nabízejí mapy významů, díky nimž je svět pro členy subkultury srozumitelný.

⁶ Zkratka výrazu „Master of Ceremonies“, znamená „udržovat párty na živu“, jedná se o rapera, který baví publikum svou improvizací.

Být skin pro Ondřeje představuje cestu životem, kterou si člověk vybere sám, protože ty ostatní cesty se mu nezdaří být správné: „*Je to subkultura sama pro sebe, má určitý pravidla, svoje zvyklosti, tradice a je to prostě trošku něco jiného, než žít normální život. My se pořád snažíme držet ty starý tradiční hodnoty a dneska ty názory a hodnoty jsou úplně jinde.*“ Mezi podstatné hodnoty řadí Ondřej rodinu, přátelství, hrdost, čest, poctivost a důležité je pro něj také mít dobrou pověst. 8ROX nepovažuje za správné, aby si lidé nechali diktovat společností, co kdy a jak mají dělat: „*Společnost se snaží o to, aby lidi byli sjednocený a vychovaný v jednom řádu. Říká jim, aby šli do práce, pak do obchodu, pak domů a seděli tam u televize. Říká jim, aby chodili v nějakém sterilním prostředí, který pro ně ta společnost vytvořila a to myslím, že není správný.*“

Většinová společnost obvykle nahlíží na subkultury s jistým opovržením a vnímá je a priori jako problémové skupiny. „*Subkultura je často definována prostředím, v němž je tolerováno a provozováno něco, co je majoritou považováno za deviantní nebo co skutečně deviantní je, potom obvykle bývá ostatní společností odmítána, odsuzována, stavěna do podřadné pozice a může čelit i hostilním postojům.*“ (Smolík, 2010). Respondenti hlavní problém vnímají v médiích, která podle nich často zkreslují informace, podávají nepřesný obraz o subkulturách a kvůli tomu má pak většina lidí předsudky vůči specifickým skupinám. Nikdo z respondentů se za deviantní nepovažuje, i když 8ROX chápe, že někteří lidé mohou brát graffiti jako vandalismus: „*Někdo to bere jako ničení majetku, ale já vnímám město jako veřejnej prostor, kde se lidi musej pohybovat každej den, a tak mi přijde přirozený ty místa nějak popisovat, pozměňovat a udělat z toho prostor, kterej je živej, něco vyzařuje a snaží se lidi trochu dostat ze stereotypu.*“

Zkreslený pohled na subkultury se nese bezpochyby i z doby komunismu, kdy byly odlišné skupiny mládeže často stavěny do pozice kontrakultury, jelikož její postoje, názory či životní styly se neslučovaly s tehdejšími ideologiemi. V dnešní době jisté předsudky přetrvávají, nicméně společnost se vůči subkulturám staví více otevřeně. Jak podotýká knuP, doba se poměrně rychle mění: „*Dřív, když jsem jel v městský s postaveným čírem, tak na mě lidi blbě koukali a měl jsem kolem sebe dost místa. Dneska je to lidem úplně buřt, klidně si vedle mě sednou. Lidi to podle mě teď víc berou.*“

V rozhovorech se potvrdila i teze Barkera (2006), pro kterého jednotlivé subkultury představují smysl pro kreativitu a kulturní odezvu v podobě expresivních a symbolických operací, čímž vyjadřují své názory a společenské rozpory. Subkultury tedy lze navíc chápat jako sféry kreativní spotřeby, kdy členové vytvářejí smysluplné znaky a staví z nich konstrukce svých identit.

U všech respondentů je zřejmá určitá míra kreativity a podílení se na kulturním životě. Punkáč knuP hrál na kytaru či ukulele již v mnoha kapelách a i úpravou svého zevnějšku dává najevo svůj kulturní postoj. Hanka, coby zástupkyně subkultury gothic, je také aktivní ve své kapele, kde zastává post hlavní zpěvačky a její kreativita se odráží ve vlastní tvorbě poezií, povídek a příběhů. I Sharka, která se cítí být součástí hip hopové subkultury, tráví svůj volný čas především tancem a pořád se v tomto oboru zdokonaluje. Sharka je i taneční lektorkou a vytváří vlastní choreografie. Skinhead Ondřej hraje ve dvou kapelách a organizuje různé koncerty ve svém okolí. Nakonec 8ROX, tvořící graffiti a různorodá výtvarná díla, má podstatný vliv na utváření kultury kolem sebe, neboť se malování stalo jeho povoláním.

Všechny tyto aktivity respondenti propojují se svou subkulturou a jsou součástí jejich životního stylu. Forma jejich tvorby se tak stává sebevyjádřením, ovlivněné působností patřičné kultury, která respondenty obklopuje.

Kategorie: Subkultura a vnější znaky

Jak již bylo nastíněno v teoretické části, pro subkultury je typické vytváření si vlastních vnějších znaků, jež přispívají k odlišení vůči mainstreamové společnosti a zároveň vymezují různé odnože subkultury mezi sebou. Těmito znaky je myšlená celková úprava zevnějšku se specifickým stylem oblékání, které posiluje mimo jiné i pocit příslušnosti ke specifické komunitě. (Macek, 1999)

U respondentů je patrné, že specifickými vnějšími znaky disponují, pro některé je styl oblékání určitým „dress codem“ pro danou subkulturu, jak tomu je v případě Ondřeje: *„To jak skin vypadá, je jeden z hlavních znaků této subkultury, podstatný je být pěkně oblečený, nemít roztrhaný věci. Máme i svoje značky, který nosíme. Hlavní je ale mít na to myšlení, to je to nejdůležitější. A ve chvíli, kdy člověk dojde k tomu myšlení a ta subkultura se mu líbí, tak si potom to oblečení pořizuje.“* S obdobným tvrzením, kdy

podstatné není to, jak vypadáš, ale jaké máš smýšlení, se ztotožňují všichni respondenti. „*Je to v hlavě a v srdci a je jedno, co máš na sobě, já si klidně vezmu na sebe kyticovaný kraťasy a k tomu košilku a je mi to buřt. K tomu si postavím číro a fuck off!*“ vypodobňuje svůj pohled na věc knuP.

Ani Hanka nebere vnější znaky jako podmínku k příslušnosti ke gothic kultuře. Dříve se do tohoto stylu stylizovala více, dnes už spíše příležitostně: „*Oblečení už tolik neřeším jako v té pubertě, kdy jsem chodila oblékána více ve stylu gothic. Pro mě to není podmínkou, mít nějakou fasádu. Pořád se mi to líbí, mám to ráda, cítím se v tom dobře, ale nenosím to pořád. Prakticky se do gothic stylizují nejvíce, když máme koncert s naší kapelou.*“ Pro Sharku je v hip hopu zásadní to, aby oblečení jedince svým způsobem vystihovalo: „*Není důležitý to, jak vypadáš, ale aby tě to vystihovalo a něco to vyjadřovalo. Proto já jsem si třeba dneska vzala tuhle bundičku, na kterou jsem si nakreslila logo naší taneční skupiny. Celá ta kultura je o tom, že vlastně vyjadřuješ sám sebe.*“

Problémem je, že některé vnější znaky přebírá módní trh a uvádí je mezi většinovou společností. Specifické prvky subkultur tak ztrácejí svůj smysl a veřejnost pak bývá díky stírání odlišných znaků desorientována. 8ROX tento jev pozoroval již před několika lety: „*Přišla sem taková vlna hiphopu, kdy všichni nosili velký kalhoty, velký mikiny a čepice a každé jim říkal hiphoper. Proto mě slovo hiphoper přijde napůl hanlivý. Taký někdy ty věci nosím, ale když jsem šel malovat, tak jsem se vždycky snažil nemít na sobě nějak nápadný věci.*“ Sharka k tomuto problému dodává, že právě z tohoto důvodu vznikají u veřejnosti předsudky: „*Je to takový pozérství, ty lidi o tom nic nevěděj, vemou si tepláky, rovný kšilty, zhulej se a to je celý, myslej si, že jsou gangsteři a drsnáci, a právě takovýhle nám nedělaj dobrou reklamu.*“

Pro přetváření punkových znaků do mainstreamové podoby nemá pochopení ani knuP: „*Z těch ryze punkových věcí se dělaj módní věci. Když třeba vidím kabelku z pyramidkami, tak jako je to hezký, ale to není kurva punk, to si musíš na tu kabelku napíchat sama a né si to koupit hotový někde v krámu. U pankáče to je co kus, to originál, nikdy neuvidíš dva stejně udělaný křiváky, dvoje stejný kalhoty. I když si ty kalhoty někde koupíš, tak pak je vezmeš, našiješ tam dvacet nášivek a v ten moment jsou ty kalhoty jiný. Ale když máš takový věci rovnou v háemku, tak je to trapný.*“

K vnějším znakům patří také tetování, kterým dva z respondentů disponují. V jejich případě má tetování určitou spojitost s vyznávanou subkulturou: „*Je to vášeň, každé skinhead je počmárané, objevují se tam ty myšlenky, hodně je tam důraz na rodinu. Jsme takový konzervativní lidi, který tu rodinu rádi drží. Já tu mám třeba vytetované datum svojí mámy,*“ ukazuje Ondřej na jeden z mnoha obrázků na své levé paži. I gothic subkultura bývá v literatuře často spojována s tetováním a Hanka je toho důkazem: „*Mám několik tetování, v podstatě jsou to symboly, které jsou pro můj život důležité. Například růže pro mě symbolizuje přírodu, kam ráda chodím. Myslím, že to tak má i spousta jiných gotiků, jelikož nemají rádi ten konzumní svět.*“

Kategorie: Specifika mládeže

O subkulturu se jednotliví respondenti začali zajímat přibližně kolem 14. až 16. roku života, dostali se mezi různé party a postupně se začali o danou subkulturu více zajímat a přejímat její hodnoty. Tak to popisuje i Jandourek (2011) při definování pojmu mládež. „*Mladý jedinec se odpoutává od primární rodiny a hledá nové hodnotové orientace, které mu pomohou s utvářením budoucího života.*“

Své počáteční zkušenosti popisuje Ondřej: „*První věci o skinheads jsem zjistil na internetu, kde jsem si stáhnul první kapely a pak jsem poznal pár kluků, kteří mi to všechno nějak vysvětlili.*“ Hanka a Sharka se k subkultuře dostaly přes svého partnera, přičemž Sharka se ve stejné době zajímala i o taneční skupinu: „*Začala jsem chodit do street dancové skupiny, kde už byla ta parta, která to tak hip hopově cítila. Hlavně je to o tý partě lidí, který mě přijali mezi sebe a začali mi ukazovat ty různé elementy a tak. Jinak bych se k tomu nedostala.*“ KnuPa zase zaujalo cédéčko od Exploited, které našel u rodičů, a postupně se k punkové scéně dostal i díky prvnímu zážitku z koncertu skupiny Exploited: „*Šel jsem tam s tátou a ten mě připravoval na to, že to bude masakr. Větší pogo a lepší koncert jsem nezažil, a to jsem slyšel už hodně. Bylo to asi tím, že to bylo první. Tak jsem se do toho dostal a už mě to nepustilo.*“ 8ROX se od mala učil pracovat s keramickou hlinou, kreslil, prohlížel si komiksy a postupně si začal všimnout graffiti kolem sebe: „*Sledoval jsem, jak to graffiti začínalo, když jsme třeba jeli s basketem do Prahy, tak tam už se to začalo objevovat. Postupně jsem potkával různé lidi, který se kolem toho motali. Jednou přines kámoš spreje od staršího bráchy a tak to nějak začalo.*“

Většina respondentů souhlasí s tím, že skupina nebo parta lidí je právě pro subkulturu podstatná. Jak uvádí Macek (1999), dospívající se sdružují a vytvářejí skupiny, ve kterých se mohou plně realizovat, nebo jim alespoň poskytují pocit zázemí a zároveň svobody. Sharka uznává, že hip hopová skupina pro ni představuje určitou oporu: *„Když třeba někdo nemá doma úplně dobré vztahy, tak mu může ta skupina pomoci. Prostě přijdeš mezi ty lidi a oni tě berou, když koktáš nebo kulháš, tak oni tě podržej. Já to tak taky mám, ty lidi kolem mě jsou moje druhá rodina.“* Ondřej se také ztotožňuje s tím, že skupina je pro subkulturu důležitá: *„Vždycky je to o partách, v každém městě je parta skinheadů, který se sdružují. Je to hodně o kamarádství a o tom, aby ty lidi fungovali spolu.“* Výjimkou je Hanka, která má k sdružování gothic subkultury jiný přístup: *„Já myslím, že není nutné mít kolem sebe lidi se stejným stylem, i když některé takové sympatizanty znám, stýkám se s nimi, není to pro mě podmínkou. Já tvořím spíše samostatnou jednotku. Dokonce se i konají různé srazy gotiků ve větších městech, tam jsem nikdy nebyla, ani na žádná internetová fóra nechodím, nijak to nevyhledávám.“*

Jak je psáno v teoretické části, specifické subkultury mládeže nelze vymezit konkrétní věkovou kategorií. Některé subkultury se s nástupem dospělosti rozpadají, jiné přetrvávají nebo se modifikují a dovedou přetrvávat i v dalších životních etapách. Čtyři respondenti, s kterými byl proveden rozhovor, jsou ve věku 23 až 26 let a není možné stanovit, jak dlouho se ještě budou cítit součástí své subkultury, prozatím všichni věří v to, že subkultury, která je jejich životním stylem, se nevzdají nikdy. O stálosti v subkultuře vypovídá i pátý respondent 8ROX, kterému je 33 let. Sám se aktivně věnuje všem elementům hip hopové subkultury: *„Prostě furt v tom žiju, kromě graffiti dělám ještě breakdance, baví mě i muzika, někdy hraju jako DJ, zároveň sbírám desky, dávám i freestylový rapy, to mě všechno baví a zároveň to všechno k sobě patří, různě se to prolíná a podporuje se to navzájem. Tím myslím, že třeba dělám graffiti na nějakou breakovou akci, udělám tam to prostředí, nebo hraju jako DJ.“* Na závěr však 8ROX podotýká, že i když se cítí být součástí hip hopové subkultury, není rád zařazován do nějaké škatulky: *„Baví mě to, ale dělám i jiné věci,“* dodává. I u Sharky je zřejmé, že by se tanci a lektorování chtěla věnovat i nadále, jelikož jejím snem je zřídit si vlastní volnočasové centrum.

Kategorie: Pedagogický vliv na subkultury mládeže

V období školní docházky, jak na základní škole, střední škole či učilišti neměli respondenti žádné výrazné problémy kvůli tomu, že jsou odlišní svou kulturou. Punkáč knuP pocíťoval, že ho někteří učitelé odsuzovali, s většinou však vycházel bez konfliktů: *„Ve škole to bylo naprosto v pohodě, učitelé mě tam znali, brali mě jako muzikanta. Věděli, že chlastám a že si to užívám. Číro a vodrbaný kalhoty jim nevadily.“* Podobné zkušenosti měla i gothička Hanka: *„Na střední jsem měla štěstí, že jsem studovala na pedárně, jelikož ta škola je taková zaměřená na to kreativno, měli jsme tam hodně výtvarky, hudebky a to mě bavilo. Nikdo mě vyloženě neodsuzoval, přišlo mi, že to berou jako součást dospívání.“* Ani Ondřej nevnímal od učitelů zvláštní přístup, i když určitě věděli o tom, že je skinhead.

Jak uvádí Pávková a kol. (2002), pedagogové mohou pomoci dětem a mládeži s odkrýváním jejich zájmů, dovedností, nadání a formovat tak vztah k volnočasovým aktivitám a následně k budoucí profesi. Z tohoto hlediska je jistě podstatné, aby se pedagogové zajímali o záliby svých studentů a uměli se získanými znalostmi o nich patřičně zacházet.

V případě Hanky docházelo k podpoře jejích zájmových aktivit ze strany učitelů: *„Naše češtinářka mě v tom podporovala, nabádala mě, abych psala povídky do různých soutěží, a na školní nástěnce jsem měla vystavené své básničky.“* I knuP se zmiňuje o povzbuzování ze strany učitelů: *„Někteří učitelé chodili na naše koncerty. Když jsme tady hráli na jedny soutěži, tak nás učitele hodně podporovali, dokonce i měli vylepený plakáty ve sborovně.“* Jelikož 8ROX studoval na střední uměleckoprůmyslové škole, jeho talent byl bezpochyby po dobu studia rozvíjen. Poslední dva respondenti v období školní docházky zvláštní podporu k rozvoji volnočasových aktivit od pedagogů nepocíťovali, nebo si ji neuvědomovali.

Dle Žumárové (2006) by měl volný čas nabízet jedinci pestrou nabídku vhodných aktivit, a tak umožnit jeho rozvoj, zájem a dát mu šanci být v něčem úspěšný. Tím se zmenšuje pravděpodobnost, že se bude podílet na sociálně patologických činnostech. Otázkou je, zda příslušníci jednotlivých subkultur vyhledávají volnočasové aktivity, které jsou nabízeny školou či podobnými organizacemi.

Kategorie: Účelnost volnočasových aktivit

U otázky, týkající se navštěvování a užitečnosti volnočasových aktivit, se u respondentů objevovaly různé úhly pohledů. Například Hanka byla s nabízenými činnostmi spokojená a aktivně se jich účastnila: „*Na střední jsem chodila do sboru a na dramaťák, což určitě podpořilo to, že teď zpívám v kapele a hraju ve studentském divadle.*“ Sharka ve svém volném čase navštěvovala taneční skupinu, kterou založili lidé se stejným zájmem o tanec. Ve škole nebyly pro Sharku nabízené aktivity atraktivní: „*Přijde mi, že na gymplu jsme neměli moc prostor sami pro sebe, z volnočasových aktivit nám byl nabízen akorát tenis, přitom bych určitě nějaké jiné aktivity uvítala, protože na základce jsem chodila na spoustu kroužků.*“ KnuP se učil na kytaru v selesiánském středisku mládeže a na střední škole se ještě věnoval bojovým sportům. KnuPa tento druh sportu velmi bavil, nicméně později se ho vzdal, jelikož tam přestal chodit i jeho „parták“. I Ondřej využíval aktivit mimoškolního vzdělávání a na základní škole navštěvoval hudební kroužky, kde se naučil základům hry na flétnu, kytaru a klarinet, poté už o podobné aktivity neměl zájem: „*Na učňáku už jsem žádný tyhle kroužky nedělal, to jsem chodil s klukama po městě po večerech, pořádali jsme koncerty a tak. Skini jsou vlastně proti nějakým sdružením a možná maj k tomu trochu odpor a od společnosti se radši drží dál.*“

Z rozhovorů je tedy zřejmé, že i když respondenti ve svých školních letech volnočasové aktivity navštěvovali, v období dospívání spíše upřednostňovali činnosti spojované s vazbou na jednotlivé subkultury. Podoba jejich doposud tráveného volného času se postupně přetransformovala do dění a života subkulturní skupiny, která si vymezuje specifický přístup a s ním spojované normy či hodnoty. Vzhledem k tomu, že subkultury se od většinové společnosti svou kulturou a životním přístupem odlišují, je pochopitelné osobité pojetí volnočasových aktivit ze strany respondentů.

Osobitost a sebevyjádření jsou termíny, které upřednostňuje Sharka ve svém životním stylu a tyto myšlenky se snaží předávat i jako lektorka taneční skupiny: „*Není to jen o tom, že sem chodí děti cvičit, dělat nějaký pohyby. Snažíme se v dětech probouzet to, aby byly samy sebou, aby si samy našly v hudbě to, co je baví, ty pohyby, který je baví. Snažíme se dětem toho nabízet víc, než jen tanec, teď máme třeba kroužek akrobacie, nebo jsme pořádali graffiti workshop. Chtěli bychom, aby ty děti měly vlastní názor a nenechaly se pohltit tím mainstreamem.*“

8ROX nesympatizuje ani se školstvím jako takovým. Z jeho pohledu současné vzdělávání spočívá v tom, aby byli všichni „zprůměrováni“ a snáz se pak zapojili do systému: *„Ve škole se učí spousta věcí, který vůbec nepotřebuješ a na druhou stranu ty informace, který jsou fakt zásadní pro fungování člověka na zemi, jsou zastrčený hluboko a jsou tak zanedbatelně řečený. Všechno je to tak překroucený, podle mě by se měla rozvíjet osobitost u dětí, nemyslím, že by všichni měli bejt v nějaký subkultuře, ale každej v sobě něco má a k něčemu ho to táhne a podle toho se pak může k nějaké subkultuře připojit, a nebo jít vlastní cestou.“*

Při diskutování o účelnosti a praktikování volnočasových aktivit, které jsou jedinci nabízeny, vyšlo najevo, že respondenti se neztotožňují s klasickým pojetím „kroužků“, které probíhají každý týden ve stejném čase. Tyto aktivity pro ně nejsou příliš atraktivní, jelikož zde nemohou rozvíjet svůj osobitý styl. K tomuto tématu se vyjádřil 8ROX: *„Přijde mi, že na těchto kroužcích často neučí odborníci a tak dětem předaj svý průměrný zkušenosti, který moc nemotivujou. Mám známý v zahraničí, který jsou hodně dobrý v tom, co dělaj a pořádaj nárazový akce, kde dětem představujou to, co umí a ukazajou jim nějaký osobitej směr.“* Sám 8ROX jezdí na workshopy, kde předává své zkušenosti s graffiti. Děti si mohou vyzkoušet práci se sprejem či jinými technikami a seznamují se i s dílem samotného „školitele“, což může být inspirací pro rozvíjení se v této činnosti.

Z této diskuze tedy plyne, že ideálními aktivitami pro členy subkultur jsou spíše jednorázové akce, například v podobě workshopů, kde se účastníci mohou seznámit s daným tématem a vyzkoušet si činnost „na vlastní kůži“. Důležitá je také odbornost, které respondenti přikládají velkou váhu. I Sharka, která je sama výbornou tanečnicí, přebírá zkušenosti od mistrů ve svém oboru: *„Pořád se jezdíme někam vzdělávat, aby bylo co předávat. Potkáváme se na různých workshopech s novými lidmi, který nás můžou něco naučit a my to pak můžeme předávat dál, hlavně lidem v našem studiu. Taneční studio, v němž je Sharka lektorkou, může výše řečený „kroužek“ připomínat, v tomto případě však mimo to, že děti pravidelně docházejí na trénink tancování, nabízí*

i jiné aktivity, jak už bylo výše zmiňováno. Atraktivitu zvyšuje i fakt, že děti nejsou brány jako žáci, nýbrž jako členové taneční crew⁷.

Kategorie: Orientace pedagogů v problematice subkultur

Jak už bylo psáno v teoretické části, je jistě podstatné, aby pedagogický pracovník měl přehled o aktuálních skupinách či subkulturách a dokázal se orientovat v jejich vlivech, aktivitách, specifickém smýšlení a trávení volného času. „*V žádném případě by neměl život různých vrstevnických skupin zůstat stranou pozornosti vychovatelů, učitelů, sociálních pracovníků, ale i veřejnosti.*“ (Kraus, 2014: 105) Stejně to vnímá i Hanka, která by snahu učitelů o bližší seznámení se s gothic subkultur zajisté ocenila: „*Neměli by to hned odsuzovat a raději si měli sami o tom nějaké ty informace zjistit a snažit se trochu pochopit naše postoje, chování, názory. Na jednu stranu by měl být učitel v obraze a mít přehled o subkulturách, může pak s dítětem navázat společnou řeč, na druhou stranu to zase nemůžou brát jako dogma, protože každé to dítě je stejně jiné.*“

V případě punkáče knuPa učitelé pozorovali odlišný způsob životního stylu a možná i o subkultuře věděli podrobnější informace, nicméně vzhledem k nastavení školského systému bylo zřejmě složité korigovat knuPovo volnomyšlenkářské pojetí života, a proto měl také problémy s neplněním docházky. Podle pozitivního vyprávění a vzpomínek na knuPova školní léta však můžeme usuzovat, že učitelé byli k jeho subkulturnímu vyznání víceméně tolerantní.

O hip hopovou subkulturu Sharky se učitelé ve škole moc nezajímali a ona si přitom myslí, že by to určitě nebylo bezúčelné: „*Určitě by nebylo na škodu, něco o tom vědět. Myslím si, že třeba v občance by to bylo krásný téma, dozvědět se o těch lidech a o historii, prostě povědět si něco o tom.*“ Ondřej se s probíráním problematiky subkultur ve škole setkal: „*O občance nám učitelka říkala něco o skinheads, a protože věděla, že jsem skin, tak se mě ptala, jak to je. Dokonce jsem jí musel i pár věcí opravit.*“

Z rozhovorů tedy vyplývá, že respondenti by ocenili, aby o jejich subkultuře pedagogové více věděli, a nebrání se ani zařazení tohoto tématu do výuky. Kdyby této látce bylo ve školách věnováno více pozornosti, studenti by více pronikli do

⁷ Z anglického výrazu má toto slovo význam v podobě: „banda“, „parta“, „posádka“.

problematiky subkultur a s vysokou pravděpodobností by se snížili předsudky vůči specifickým skupinám.

Asi s obtížemi by se hledala příručka k tomu, jak by měl pedagog ke členům příslušných subkultur přistupovat. Jak již zmiňovala Hanka, každé dítě je jiné, a proto nemůže ke každému existovat speciální manuál. Respondenti by naopak ocenili, kdyby se k nim učitelé chovali stejně jako k ostatním a nedělali mezi nimi rozdíly. Názor knuPa zní: *„Učitelé ať na to nekoukaj, pankáč je člověk jako každej jinej! Je přece jedno, jak vypadáš, někdo může vypadat úplně normálně a bejt sígr nehoráznýho kalibru a bude strašně prudit. To samý u pankáčů, může to bejt krypl nebo pohodovej člověk. Není to stylem, ale povahou!“* Stejně tak to bere i Ondřej, jedině v čem by chování skinheadů specifikoval a na co by učitelé měli být přepraveni, je jejich přímočarost: *„Jsme dost sebevědomí a tvrdohlaví lidi a chceme všechno vyřešit tou nejkratší možnou cestou. Takže pokud má někdo se mnou problém, tak ať mi ho hned řekne a můžem si to jít vyřešit. Co určitě nemáme rádi, tak jsou pomluvy.“* U gothiků Hanka upozorňuje na jejich případnou křehkost: *„Já kdybych byla učitelem, tak bych se snažila brát tyto gotik děti normálně, určitě bych je moc neodlišovala, ale zároveň si myslím, že si asi zaslouží takový vnímavější přístup. Víc je brát jako citlivější lidi, zjistit, na co mají talent. Ono si to ani třeba ten učitel neuvědomí a můžou jim hodně ublížit, oni to pak v sobě schovávají a může je to dlouho trápit. Oni nejsou moc agresivní nebo výbušní, nebudou hned kvůli tomu vyšilovat, ale odnesou si to domů a to může být někdy problém.“*

Kategorie: Vliv médií

Jak už bylo v této práci několikrát řečeno, subkultury jsou ze strany veřejnosti opředeny mnoha předsudky a mýty. Značnou měrou se na této skutečnosti podílejí masmédiá, která informace zkreslují, podávají většinové společnosti stereotypní obraz a události spojované se subkulturami často bagatelizují a demonizují (Heřmanský, Novotná, 2011). *„Média všechny skiny očerňujou,“* tvrdí Ondřej a dodává: *„Novináři jsou pro mě jedna velká pakáž, je nezajímá pravda, prostě jen nějaká senzace. Takže když píšou, že skinheadi někde hajlovali, nebo se porvali s cikánama, tak je to desinformace, protože to skinheadi nebyli. Správněj skinhead by nikdy pravici nezvedl už jen z toho principu, že jsme hodně vlastenecky založený a tohle je pro nás sprostá zrada. Rasismus určitě nemá*

v naší subkultuře místo. Novináři ví, že lidi mají v podvědomí skin rovná se nácek, to ale není pravda, jenže ty novináře to nezajímá. Na druhou stranu jsou stránky a časopisy, který píšou skini, a tam to je psaný, tak jak to opravdu je.“ Je zřejmé, že v získávání informací dá Ondřej raději přednost sympatizantům stejné kultury, kteří se ve svých médiích snaží podávat pravdivé, nezkreslené údaje o aktuálních událostech. Sharka jen utvrzuje předchozí výpověď: *„Přijde mi, že média, který by o tom měly dávat informace společnosti, o tom samy moc nevědí, a to je ten problém, že o tom nejsou podávány ty správný informace, a je to pak dost zkreslený.“*

Hanka souhlasí s tím, že masmédiá spíše pošpiňují obraz subkultur: *„Oni to moc zjednodušují. Prostě chtějí něco sdělit o gothic a hned tam vtlačí, že se podřezávají, já se nepodřezávám a určitě to není pro gotik podmínkou, ale zároveň se to nevyklučuje. Jsou i takové případy. Četla jsem, že sebepoškozování může být návykové, a jestli to ty děti dělají, tak to může být dost vážný problém.“* V této otázce se však Hanka přiklání k teorii, připisující jednotlivce se sklonem k sebepoškozováním spíše ke skupinám s patologickým chováním, kteří se za gothic subkulturu skrývají.

Oproti předchozím názorům, kdy respondenti označují vliv médií spíše za negativní, nemá knuP s touto problematikou zásadní problém. *„Nemám pocit, že by média nějak zkreslovaly, spíš to říkaj, tak jak to je. Co sem zatím četl, tak to bylo objektivní.“* Při rozhovorech však nebylo podrobněji rozebíráno, do jaké míry jsou respondenti médií obklopani, či kterým z médií dávají přednost. Výpovědi tak mohou být značně subjektivní.

Závěr

Tato bakalářská práce je sondou mezi životní styl vybraných subkultur mládeže se zaměřením na trávení volného času. Subkultury mládeže jsou ojedinělé skupiny lidí, které se svými způsoby, hodnotami, myšlením či vnějšími prvky odlišují od většinové společnosti. Je tedy zřejmé, že jejich zájmy a volnočasové aktivity jsou ovlivněné životním stylem jednotlivých subkultur a právě proto jsou tyto činnosti specifické.

Subkultury mládeže bývají společností často nepochopeny, a tak bývají opředeny mnoha předsudky. K tomuto faktu přispívá zejména vliv médií, která informace o subkulturách mládeže často zkreslují a u veřejnosti vyvolávají vůči těmto skupinám odpor či zesměšnění. Všechno má své „pro a proti“, proto je zřejmé, že subkultury jistá rizika v chování představují. Některé subkultury jsou označovány přímo za delikventní, nicméně důležité je nevztahovat tento výrok ke všem subkulturám mládeže a snažit se pracovat s pozitivy, které subkultury přinášejí. Toto bude možné v tom případě, že se začneme o tuto problematiku více zajímat a orientovat se v současných podobách subkultur mládeže.

Praktická část je tvořena kvalitativním výzkumem, popisující vybrané subkultury z pohledu jednotlivých respondentů, kteří se snaží svými výpověďmi přiblížit čtenáři, co pro ně znamená být součástí dané subkultury a jak sounáležitost se skupinou ovlivňuje jejich volný čas. Pro respondenty je podstatné nebýt součástí mainstreamového způsobu života, a proto se vymezují svým odlišným životním stylem. Ojedinělost hledají i v nabídce volnočasových aktivit, které poskytuje škola či podobné výchovně vzdělávací instituce. Nabízené aktivity pro ně nejsou příliš atraktivní, především kvůli neodbornosti, průměrnosti a fádnosti. Osobně by uvítali spíše jednorázové aktivity (například v podobě workshopů) vedené zkušenými lidmi, které by mohly být doplňovány činností pedagogických pracovníků. Členové subkultur by se zde mohli inspirovat, jednotlivé činnosti si vyzkoušet a svébytným sebevyjádřením rozvíjet svou jedinečnost. Nejen členům subkultur, ale určitě i ostatní mládeži, která právě v tomto věkovém období hledá vlastní identitu, by více takovýchto aktivit bylo jistě přínosem.

Pedagogičtí pracovníci by si měli subkultur mládeže více všímat a snažit se pochopit jejich zvláštnosti. V žádném případě by takovéhle skupiny neměly být ignorovány či dokonce odsouvány mimo dění. Pedagogičtí pracovníci by se právě naopak

prostřednictvím originálních přístupů některých subkultur mohli nechat inspirovat a využít jejich kreativitu či jiné přednosti k obohacení volnočasových aktivit. Mládeži by tak mohli nabídnout jiný úhel pohledu na jinak všední svět a tak rozvíjet jejich osobitost.

Literatura

518, Vladimír a Karel VESELÝ. *Kmeny: [současné městské subkultury]*. 1. vyd. V Praze: Bigg Boss & Yinachi, 2011, 517 s. ISBN 978-80-903973-2-3.

BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 206 s. ISBN 80-7367-099-2.

DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 237 s. ISBN 978-80-7380-123-6.

DYONIZIAK, Ryszard. "Subkultura" mládeže : (sociologická studie k problémům specifické kultury věkové a generační skupiny mládeže). Praha : Osvětový ústav v Praze, 1968. 291 s.

EAGLETON, Terry. *Idea kultury*. Vyd. 1. Brno: Host, 2001, 150 s. Studium. ISBN 80-7294-026-0.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, [1992?], 647 s.

HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl*. V Praze: Dauphin, 2012, 239 s. ISBN 978-80-7272-197-9.

HEŘMANSKÝ Martin a Hedvika NOVOTNÁ. *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. 1. vyd. Editor Petr Janeček. Praha: Národní muzeum, 2011, 135 s. ISBN 978-80-7036-315-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 8071789275.

HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 302 s. Základy sociologie. ISBN 80-85850-68-0.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

KOLÁŘOVÁ, Marta. *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 264 s., [8] s. obr. příl. Knižnice Sociologické aktuality, sv. 24. ISBN 9788073301941.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 157 s. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, 156 s. ISBN 80-7315-125-1.

MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 207 s. ISBN 807178348x.

MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, 655 s. ISBN 80-86598-45-4.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-7178-771-x.

NAKONEČNÝ, Milan. *Aktuální problémy životního stylu: sborník referátů a příspěvků ze semináře sekce Sociologie integrálního zkoumání člověka a sekce Sociologie kultury a volného času : Praha 6.10.2005*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta pro Masarykovu českou sociologickou společnost při AV ČR, [2006?], 136 s. ISBN 80-7308-131-8.

ONDREJKOVIČ, Peter. *Sociálna patológia*. 2., rozšír. vyd. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2001, 310 s. ISBN 80-224-0685-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 8071787116.

PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. 1. vyd. Ostrava: Amosium Servis, 1995, 234 s. Dědictví Komenského. ISBN 80-85498-27-8.

PETRUSEK, Miloslav. *Aktuální problémy životního stylu: sborník referátů a příspěvků ze semináře sekce Sociologie integrálního zkoumání člověka a sekce Sociologie kultury a volného času : Praha 6.10.2005*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta pro Masarykovu českou sociologickou společnost při AV ČR, [2006?], 136 s. ISBN 80-7308-131-8.

PIXOVÁ, Michaela. *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Vyd. 1. Editor Marta Kolářová. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 264 s., [8] s. obr. příl. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-060-5.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže : česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. ISBN 8072290428.

SCHARF, Natascha. *Gotický svět: kronika*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2012, 143 s. ISBN 978-80-7207-852-3.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7.

STEJSKALOVÁ, Petra. *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Vyd. 1. Editor Marta Kolářová. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 264 s., [8] s. obr. příl. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-060-5.

ŠIRŮČEK, Jan a Michaela ŠIRŮČKOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Editor Petr Macek, Lenka Lacinová. Brno: Barrister & Principal, 2006, 196 s. ISBN 8073640341.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, 175 s. ISBN 8086384004.

VESELÝ, Karel. *Hudba ohně: radikální černá hudba od jazzu po hip hop a dále*. 1. vyd. V Praze: BiggBoss, 2010, 431 s. ISBN 978-80-903973-1-6.

ŽUMÁROVÁ, Monika. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Blahoslav Kraus. Brno: Paido, 2006, 156 s. ISBN 80-7315-125-1.